

Azərbaycan Prezidentinin elmə qayğısı və baxışları

I MƏQALƏ

Varislik davam edir

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin hər tədbirdə iştirakı bir hadisədir. İndi dövlət başçımızın mötəbər qlobal tədbirlərdə iştirakını məhz xüsusi hadisə kimi qəbul edirlər. Biz bu tezisən əsaslı olduğunu müasir elmi kriteriyalarla sübut etmək məqsədilə “Xalq qəzeti”ndə silsilə məqalələr dərc etmişik. Əlbəttə, onlar “intellektual okean”da bir damladır. Ancaq intellektin hər zərrəsi belə Azərbaycan Liderinin fəaliyyətinin milli, regional və qlobal miqyaslarda doğru dərk edilməsi baxımından vacibdir. Bu fikrin ədli xəssəpektlidir. Ancaq burada üç mühüm saydığımız məqamla kifayətlənək.

Birincisi, Azərbaycanda liderliyə son 300 ildə münasibətin tarixi aspekti. Azərbaycan dövlətçiliyinə hücumların imperialist dairələr tərəfindən sistemli və davamlı hal alması həm də ölkəmizin dövlət xadimlərinə, liderlərin fəaliyyətinin gerçək dəyərlərinə, siyasi şüurumuzun dövlət yarada bilmək qatına, qövmlər olaraq sosial-psixoloji özəlliklərimizə, idarəetmədə ədalətçilik, nizamlılıq və fəzilətimizə, Azərbaycan rəhbərlərinin hünərliyi, sədaqətçiliyi, xalqa bağlılığına, digər çox yüksək keyfiyyətlərimizə qarşı güzəştə, xaincəsinə savaşa başlamaq demək idi.

Bunun nəticəsidir ki, yad ideologiyası həmişə Azərbaycan dövlətçiliyini aşğılanağa çalışmış və avtomatik olaraq onun liderləri haqqında qərəzli fikir formalaşdırmağa cəhdlər etmişdir. Azərbaycanın hünərli və sadıq hökmdarlarına qarşı sui-qəsdləri hətta ən yaxınlarının əli ilə etmişlər (məsələn, Nadir şahı qarşı edilənləri xatırlayaq). Bununla, ümumiyyətlə, azərbaycanlıları xəyanətkar kimi göstərməyə çalışmışlar və eyni zamanda siyasi-ideoloji hiyləgərliklərini pərdələmişlər.

Qədim dövlətçilik təcrübəsi olan azərbaycanlı şüuru buna laqeyd qala bilməzdi. Dərindən anlayırdı ki, bütün bunların arxasında düşmən əli var. Bu mövqə tədricən bütövlükdə Azərbaycanda hakimiyyətə gələnlərə qarşı müəyyən laqeydlik və ehtiyatlılıq sindromu yaratdı. Azadlıqsevər azərbaycanlılar (türklər) müstəqil və güclü dövlətdən başqa variantı heç zaman qəbul etməmişlər. Biz yalnız müstəqil yaşaya bilirik, başqa halda “havamız çatmır”!

Buna görə də Azərbaycan cəmiyyətinin öz güclü liderlərinə inamını, dəstəyini və simpatiyasını bərpa etmək tarixi vəzifəmidir. Ulu öndər dövlətçiliyimizlə bağlı hər məsələdə olduğu kimi, milli liderliyin simpatiyamız olması üçün olduqca təsirli addımlar atdı. Onların sırasında Azərbaycan cəmiyyətinin tarixən intellektual, elmə, mədəniyyətə, təhsilə yüksək qiymət verən və bu əsasda dövlət quran qövmlər olduğunu qətrə-qətrə, yorulmadan ictimai şüurunun yeritdi. AMEA-nın milli sərvət olması tezisinin təməlinə dayanan ideya və konseptual vizyonun mühüm özəlliklərindən biri bundan ibarətdir!

Deməli, AMEA indiki mərhələdə Azərbaycanda dövlətçilik və liderlik ənənəsi ilə müasirliyin vəhdətində ciddi elmi əsaslarda ədalətli, real konseptual yanaşmaların həzrlənməsində tarixi aparıcı rolunu davam etdirməyə məsuludur. Bu sadə və aydın tezi- si dərk etmək üçün AMEA-nın 2022-ci ilin payızından başlayan yeniləşmə kursunun və 2030-cu ilədək strateji inkişaf konsepsiyası və “Yol Xəritəsi”nin məzmunu ilə tanış olmaq kifayətdir!

İkincisi, hazırda dünya miqyasında uğurlu liderliyin fəlsəfi, sosioloji, kulturoloji, politoloji, siyasi nümunəsinin axtarışları intensiv olaraq gedir. Alimləri buna istiqamətləndirən başlıca səbəb müasir dünyanın çox mürəkkəb siyasi, iqtisadi, geosiyasi, geoiqtisadi və təhlükəsizlik anatomiyasına malik olmasıdır. Bunun fonunda indiyə qədər hazırlanmış bütün dövlətlərarası, beynəlxalq münasibətlərin kriteriyaları çökmüşdür. Qlobal nizamın yaradılması bütövlükdə bəşəriyyətin varoluşu məsələsi kimi qəbul edilməkdədir.

Əgər dünya miqyasında hər aspektdə münasibətləri tənzimləmənin kollektiv kriteriyaları çökmüşsə, milli dövlətlərin mövcudluğu və inkişafının mərkəzi faktoru nə ola bilər? Məhz bu suala indi alimlər birmənalı cavab

verirlər: Liderlər!

Bununla liderlik bütövlükdə müasir uğurlu dövlətçiliyin, müstəqil, fəzilətli cəmiyyət və dövlət quruculuğunun, dünya üzrə sülh, əmin-amanlıq və təhlükəsizliyin əsas təminatçısı statusuna yüksəlmişlər! Lider identikliyi xeyli dərəcədə həm də dövlətin identikliyi kimi qəbul edilir. Buna görədir ki, mütəxəssislər ABŞ-ın Tramp obrazı ilə tanımağa başlamışlar. Onun əlaməti Amerikanın hansı addımı atması ilə Trampın addımlarını faktiki olaraq eyniləşdirimələrində görünür. Eyni qaydada Rusiyaya “Putindən”, Türkiyəyə “Ədroğandan”, İsrailə “Netanyahu”-dan baxırlar.

Bu sırada Azərbaycan Prezidenti xüsusilə müsbət mənada seçilir. Azərbaycana İlham Əliyevin lider identikliyiindən baxaraq həmişə belə deyirlər: “möhtəşəm inkişaf”! Əslində bu iki kəlmənin fəlsəfi və siyasi-nəzəri izahı çox geniş faktorları nəzərə almağı tələb edir. Azərbaycan alimləri bunu etməlidirlər! Yeniləşən AMEA bu yolda inamla irəliləyir!

Üçüncüsü, Heydər Əliyevin “bir millət, iki dövlət” və “mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam” tarixi tezislərinin dərin siyasi, geosiyasi, dövlət və psixoloji məqamlarını sistemli dərk etməyin vaxtı çoxdan çatmışdır. Çünki bu kəlmələr yalnız siyasi hədəfli deyillər, onlar bütövlükdə toplum və müstəqil dövlət kimi varlığımızın indiki tarixi mərhələdə manifesti, fəaliyyət kompasının “strateji istiqamətidir”! Prezident İlham Əliyevin fəaliyyəti bu kəlmələrin hər anda təsdiqinin və yaşarlılığının simvoludur. AMEA yeniləşmə kursunda məhz bu məqamı ciddi nəzəri sosial-humanitar elmi tədqiqatların mərkəzinə gətirmişdir. Və ölkənin baş elmi təşkilatının rəhbərliyinin bu seçimi etməkdə nə qədər haqlı olduğunu AMEA-nın 80 illiyinə həsr edilmiş tədbir bir daha təsdiq etdi.

Dövlətin elmə və elmin dövlətə münasibəti

Azərbaycan Prezidentinin AMEA-nın 80 illik yubileyinə həsr edilmiş tədbirdə söylədiyi nitqdə müasir mərhələdə bütövlükdə elmə, intellektə və xüsusi olaraq Azərbaycanda elmi fəaliyyətə yanaşmasında yer almış iki ümumi tezisə baxmaq faydalı olardı.

Prezident İlham Əliyev tarixi nitqinə aşağıdakı fikirlərlə başlamışdır: “Mən sizi Milli Elmlər Akademiyasının 80 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, Akademiyaya gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayıram. Əminəm ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan alimləri bundan sonra da ölkəmizin uğurlu inkişafına öz töhfələrini verəcəklər... Akademiyaya 80 il ərzində böyük yol keçmişdir, Azərbaycanda elmin inkişafında aparıcı rol oynamışdır... Sırr deyil ki, ulu öndər Heydər Əliyev hər zaman Azərbaycan alimlərini dəstəkləmək üçün öz səylərini əsirgəməirdi. Hələ ötən əsrin 70-ci illərində onun rəhbərliyi ilə Akademiyanın fəaliyyəti təkmilləşdi, bir neçə yeni elmi-tədqiqat institutu yaradıldı, elmin inkişafına böyük vəsait ayrılırdı. Faktiki olaraq bu siyasət müstəqillik illərində də davam etdirilirdi. Ulu öndərin təşəbbüsü ilə keçən əsrin 70-ci illərindən başlayaraq yüz minlərlə Azərbaycan gənci o vaxt Sovet İttifaqının aparıcı ali məktəblərinə göndərilmişdir və beləliklə, ölkəmizdə intellektual potensial daha da güclənmişdir. Eyni siyasəti biz müstəqillik illərində də aparırıq. Bu gün də on minlərlə Azərbaycan gənci artıq dünyanın aparıcı ali məktəblərinə ezam olunur. Onların böyük əksəriyyəti oxuyub Vətənə qayıdırlar və beləliklə, ölkəmizin inkişafına öz dəyərli töhfələrini verirlər”.

Bu fikirlərin mənalarda ən azı üç vacib məqam mövcuddur.

Birincisi, AMEA-nın fəaliyyətini davam etdirməsi seçim məsələsi deyildir, dövlətçilik baxımından zərurətdir: “Əminəm ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan alimləri bundan sonra da ölkəmizin uğurlu inkişafına öz töhfələrini verəcəklər”. Dövlət başçısı dərhal bu inamını və AMEA-ya olan güvəncini arqumentləşdirir: “Akademiyaya 80 il ərzində böyük yol keçmişdir, Azərbaycanda elmin inkişafında aparıcı rol

oynamışdır”.

İkincisi, Prezidentin ifadə etdiyi AMEA-nın ölkə üçün əhəmiyyəti və ona olan inamın təməlinə Ulu öndər Heydər Əliyevdən başlayan elm siyasətinin dayandığını İlham Əliyev dəqiq vurğulayır. Heydər Əliyevin hələ keçən əsrin 70-ci illərindən bu kursun əsasını yaratdığını və onun başlıca hədəfinin ictimai-siyasi quruluşun dəyişməsindən asılı olmağını vurğulamağın ayrıca əhəmiyyəti vardır.

O cümlədən Ulu öndərin dövlətin elmə münasibətinin ifadə edildiyi siyasət qiymətli töhfədir və o, dəyişməyəcək. Yəni dövlət siyasi varisliyin bir mühüm aspekti olan elm siyasətində varisliyə qətiyyətlə əməl edəcək.

Bundan başqa, həmin bağlılıqda AMEA-nın aparıcı funksiyası saxlanacaqdır. Təbii ki, bunun üçün mühüm şərtlərdən biri ölkənin baş elmi təşkilatının geniş yeniləşməyə nail olması gərəkdir.

Nəhayət, üçüncü vacib məqam ilk iki tezisdən avtomatik olaraq məntiqi nəticə kimi alınır: İndi dövlətin elmə münasibəti fonunda elmi təşkilatların və elm adamlarının dövlətə münasibətlərinin məzmunu və məqsədi yeni aktuallıq kəsb edir. Dövlətin dəstəyini görən elmi sfera eyni qaydada dövlətə (söhbət Azərbaycandan deyiləndən gedir) münasibətini bu mürəkkəb tarixi mərhələnin tələblərinə və çağırışlarına uyğun müəyyən etməlidir.

Elmi təşkilatın və alimlərin dövlətə münasibəti ilə bağlı davamlı hərəkəti məhz AMEA rəhbərliyi 2022-ci ilin payızından başlamışdır. Bu, inkarolunmaz həqiqətdir! Bu hərəkətin elmi yaradıcılıq və elmi fəaliyyətin təşkili nümunəsi kimi təmsilçisi AMEA-nın yeniləşmə kursudur.

Bu kursun praktiki reallaşma platforması AMEA-nın strateji inkişaf konsepsiyası və “Yol Xəritəsidir”. Onun yaradıcılığı və fəaliyyətinin fundamental ideya qaynağı Prezident İlham Əliyevin müəyyən etdiyi ölkənin strateji inkişaf kursudur. Elmi tədqiqatların motivəddici yaradıcılıq faktoru müstəqil dövlətçiliyin möhkəmlənməsi kontekstində Azərbaycançılıqdır.

Sırf elmi yaradıcılıq motivasiyası (koqnitiv aspekt) isə rəqəmsallıq, süni intellektin tətbiqi və kibertəhlükəsizliklə bağlıdır. Burada koqnitiv aspektin strateji inkişaf kursu kontekstində Azərbaycançılığın məfkurəvi şərtlərinə uyğun fəzilətli cəmiyyət formalaşdırmağa xidmət göstərməsi məsələsi əsas şərtlərdən biridir. Yəni Azərbaycanda elm mütləq surətdə bircəyəsəm mədəniyyətimizdə xüsusi yeri olan fəzilətliliklə sıx bağlılıqda inkişaf etdirilməlidir. Azərbaycan elmi güclü texnoloji imkanlarla yanaşı, mənəvi keyfiyyətləri yüksək olan şəxslər yetişdirməlidir!

Elmi təşkilatların və alimlərin dövlətə münasibətinin aktuallığı Prezident İlham Əliyevin AMEA-nın 80 illik yubiley tədbirində ifadə etdiyi bir fikrin işığında daha aydın görünür. Dövlət başçısı demişdir: “Müstəqilliyin ilk illəri çox ağır idi, faciəvi idi. O vaxt məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti, iradəsi, xalqa olan bağlılığı bizi böyük bələdlərdən qurtara bilmişdir. O da çox böyük göstəricidir ki, onun hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycan ziyalıları ilə, Azərbaycan ictimaiyyəti ilə ilk görüşü məhz 1993-cü ildə Milli Elmlər Akademiyasında olmuşdur. Beləliklə, o, bir daha müstəqil Azərbaycanın, yəni, yeniləşən Azərbaycanın prioritetlərini açıq şəkləldə bəyan etmişdir”.

Azərbaycan Prezidentinin bu fikirləri AMEA tribunasından səsləndirməsinin üç vacib özəlliyi vardır. Onlar dövlət başçısının yubiley tədbirindəki nitqində “yeniləşən dünya” və “yeniləşən Azərbaycan” proseslərinin fonunda “yeniləşən elm” tezisini irəli sürməsi ilə bağlıdır. Prezidentin nitqindən gətirdiyimiz yuxarıdakı fraqment göstərir ki, bu məqamlar da ciddi surətdə elm siyasətində varisliyə əsaslanır. Ulu öndər 1993-cü ildə yeniləşən Azərbaycanın prioritetlərindən biri kimi elmi yaradıcılığı və onun institutlaşmasında yeniləşmələri müəyyən etmişdir. Bu faktın işığında AMEA-nın 80 illik yubileyi xüsusi tarixi və strateji anlam kəsb edir.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru